

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | JULI-AUGUSTUS-SEPTEMBER 2019 | JG 85 | NR 3
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN

natuurpunt
Studie

Zeldzame vogels 2018

65

Terugkeer Raaf
als broedvogel

75

Topjaar Velduilen
aan Westkust

91

2019 opnieuw topjaar voor broedende Velduilen aan de Vlaamse Westkust

› Koen Devos, Dieter Coelembier, Wim Debruyne & Wim Bovens

› Velduil *Asio flammeus*. 22 mei 2014. Lampernisse (W) (Foto: Wim Debruyne)

Broedgevallen van Velduil *Asio flammeus* zijn een zeldzaam en niet-jaarlijks gegeven in Vlaanderen. Meestal gaat het om hooguit een of twee broedparen per jaar. De Velduil is echter een nomadische soort die heel snel kan reageren op gunstige voedselomstandigheden. Dat bleek duidelijk in 2014 toen een uitzonderlijk muizenjaar tot een nooit eerder gezien aantal broedparen in Vlaanderen leidde. In de polders aan de Westkust werden in dat jaar minstens 21 territoria vastgesteld, een absoluut recordaantal (Devos *et al.* 2016). Het bleek zoals verwacht maar een tijdelijk fenomeen want in de daaropvolgende jaren vielen er in gans Vlaanderen slechts enkele broedgevallen of broedpogingen te noteren. In 2019 vond er aan de Westkust echter opnieuw een kleine 'invasie' van broedende Velduilen plaats. In deze bijdrage geven we een bondig overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en vaststellingen bij deze influx.

Aantal territoria en nestvondsten

Net als vijf jaar geleden bleven broedgevallen beperkt tot slechts enkele gebieden aan de Westkust, met het Komgrondengebied te Lampernisse in een hoofdrol. In het centrale gedeelte van dit uitgestrekte graslandencomplex was er een cluster van tien territoria die grotendeels aan elkaar grensden. Een elfde territorium situeerde zich nabij Zoutenaie. Daarnaast waren er in het grootschalige, open akkergebied van De Moeren bij Adinkerke twee territoria aanwezig. Opvallend was de afwezigheid in de

Waleweiden tussen Schore en Leke waar in 2014 nog acht broedparen werden geteld.

In Lampernisse konden vijf nesten gelokaliseerd worden. Daarvan waren er drie succesvol met respectievelijk minstens vier, drie en twee uitgevlogen jongen. Twee nesten werden om ongekende redenen verlaten tijdens de broedfase. In de overige territoria werd telkens opvallend territoriaal en broedindicerend gedrag vastgesteld. Toch slaagden we er - ondanks tientallen uren van observaties en zoekacties - niet in om nestplaatsen te vinden. Vaak bleef het onduidelijk of de vogels er effectief tot broeden zijn overgegaan. Helemaal op het einde van het broedseizoen werd in één van deze territoria wel nog een juveniele vogel gezien en was er dus wellicht sprake van een vierde succesvol broedgeval.

In De Moeren werd eind mei één nest gevonden (met zeven pulli en één ei) en daar zijn later zo goed als zeker ook jongen uitgevlogen. Het tweede territorium werd vrij vroeg in het voorjaar verlaten.

Er zijn ons - behalve in Vlaams-Brabant - geen zekere of waarschijnlijke broedgevallen bekend uit andere Vlaamse regio's. Een blik op www.waarnemingen.be leert ons echter dat er nog wel meer gebieden zijn waar in het voorjaar 2019 Velduilen werden waargenomen, soms ook gedurende een langere periode. Deze waarnemingen gebeurden meestal eerder toevallig en tijdens de dag. Vaak wordt

› Nest met 5 kleine jongen en 3 eieren van Velduil *Asio flammeus*. 12 mei 2019. Lampernisse (W) (Foto: Wim Bovens). Deze foto werd genomen tijdens een beschermingsactie.

er dan van uitgegaan dat het hier om zwervers of overzomeraars gaat en wordt er verder relatief weinig aandacht aan besteed. In dergelijke gevallen is het echter steeds aangeraden om in de vroege ochtend- of late avonduren controlebezoeken uit te voeren om na te gaan of er eventueel aanwijzingen zijn voor een broedgeval of territorium (bijv. baltsend mannetje). Vooral solitaire broedgevallen kunnen immers gemakkelijk over het hoofd worden gezien.

Hoog prooiaanbod

Het leidt geen twijfel dat de vele broedparen in 2019 opnieuw kunnen toegeschreven worden aan een hoog prooiaanbod (Veldmuizen in het bijzonder), ook al beschikken we niet over concrete monitoringgegevens om dit te onderbouwen. De omstandigheden voor een goed muizenjaar zaten wel helemaal goed. Een zachte en relatief droge winter – met in februari op een gegeven moment zelfs tot bijna 20°C – zorgde ongetwijfeld voor een hoge overleving bij muizenpopulaties. Ook het voorjaar was overwegend warm en droog. Dat deze muizenpiek exact vijf jaar na de vorige in 2014 valt, past ook in de natuurlijke cyclus van de Veldmuis waarbij pieken en dalen elkaar afwisselen met een tussenpoze van twee tot vijf jaar. Opvallend is ook dat de goede muizenjaren en hoge aantallen Velduilen aan de Vlaamse Westkust samenvallen met deze in het noorden van Nederland. In Friesland werden zowel in 2014 als in 2019 vele tientallen broedparen van Velduil vastgesteld (webref 1).

Dat 2019 een zeer goed muizenjaar was, bleek trouwens ook uit de hoge aantallen van andere roofvogelsoorten aan de Westkust. Met resp. 88 en 73 broedparen sneuvelden regionale records van Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* en Kerkuil *Tyto alba* (vorige records resp. 68 en 60) en bleek ook het broedsucces van deze beide soorten opvallend hoog (Natuurwerkgroep De Kerkuil, in prep). Op vele tientallen plaatsen was ook de bedelroep van jonge Ransuilen *Asio otus* te horen. Ook in andere Vlaamse regio's waren er gelijkaardige vaststellingen (webref 2).

Nestbescherming noodzakelijk maar arbeidsintensief

Jonge Velduilen zijn doorgaans pas vliegvlug vanaf eind juni of juli. Tot het zover is zijn nesten en jongen heel kwetsbaar voor maai- en oogstactiviteiten, zelfs op percelen waar reeds beheerovereenkomsten met een verlate maaidatum van kracht zijn. Voor een succesvol

resultaat is het dus van cruciaal belang dat nesten zo nauwkeurig mogelijk gelokaliseerd worden zodat tijdig gepaste maatregelen kunnen genomen worden om ze te beschermen.

Van de zes gelokaliseerde nesten bleken er zich vier te bevinden in hooilanden en twee in akkerrandzones. In alle gevallen werden de eigenaars en gebruikers gecontacteerd door de bedrijfsplanner van de Vlaamse Landmaatschappij en werden afspraken gemaakt om de nesten te sparen. Twee nesten in Lampernisse bevonden zich op terreinen van het Agentschap Natuur en Bos (ANB) en daar werd afgesproken om de maaidatum verder uit te stellen tot eind juli. In de andere gevallen werd doorheen de broedperiode nauw contact gehouden met de betrokken landbouwers en werd voortdurend gepolst naar de geplande landbouwactiviteiten en indien nodig uitstel gevraagd. In één geval werd voor het langer uitstellen van alle landbouwactiviteiten een ad-hoc-subsidie voor de bescherming van nesten en jongen aangevraagd en toegekend.

Het lokaliseren en zoeken van nesten van Velduil is meestal erg arbeidsintensief, vooral in de periode dat het vrouwtje aan het broeden is. Eenmaal er jongen zijn wordt het gemakkelijker omdat er dan

› Eén van de nestlocaties van Velduil *Asio flammeus* te Lampernisse (W) op 12 mei 2019 (Foto: Dieter Coelembier).

▶ Voorbeeld van een gemengde grasstrook als akkervogelmaatregel in De Moeren en nesthabitat van Velduil *Asio flammeus* in 2019 (Foto: Dieter Coelembier)

volop prooien worden aangebracht in de ochtend- en avonduren. Om te voorkomen dat de nesten verloren gaan door landbouwactiviteiten is het echter meestal nodig om deze in een vroeger stadium te lokaliseren. Daarbij stelt zich het probleem dat er in het begin van het broedseizoen veel minder aanwijzingen zijn om de nestlocatie te kunnen bepalen. Het mannetje brengt dan weliswaar prooien aan voor het broedende vrouwtje, maar die laat hij meestal ergens achter in de ruime omgeving van het nestperceel. Het vrouwtje verlaat het nest hooguit één of twee keer per dag voor een tiental minuten (Hardey *et al.* 2013). Ze krijgt dan vaak een prooi aangereikt van het mannetje. Wanneer het vrouwtje vervolgens terugkeert naar het nest doet zich een goede gelegenheid voor om het nest te vinden. In principe heb je een kruispeiling nodig vanaf twee punten om de positie van het nest te kunnen bepalen. Toch volstaat zelfs dit soort waarnemingen niet altijd om de eventuele nestplaats te vinden. Meerdere keren bleek dat er op een vermoedelijke nestlocatie niets te vinden was. Ook het 'slepen' van graslanden waarbij een reeks mensen een rij vormen en een zwaar touw of een kabel voortslepen over het grasland leverde meestal niets op. De ervaring leert dat broedende Velduilen bijzonder vast op het nest zitten en niet zo vlug opvliegen bij benadering. Een nadeel van het doorkruisen van graslanden is ook dat er heel wat sporen getrokken worden die de aandacht van predatoren kunnen trekken. Een alternatieve en mogelijk beter geschikte methode om nesten te lokaliseren is het inzetten van een drone met warmtecamera. Onderzoek in het buitenland heeft immers aangetoond dat met deze methode vaak heel efficiënt nesten van vogels kunnen opgespoord worden (zie o.a. Israel & Reinhard 2017). Op deze manier zouden we bij de Velduilen meteen tientallen uren van observatiewerk kunnen uitsparen en wellicht meer nesten kunnen vinden met een geringere kans op verstoring. Nadeel is dat er aan het gebruik van een dergelijke drone een prijskaartje hangt. Binnen de uitvoering van een soortbeschermingsplan zou dat echter geen onoverkomelijk probleem mogen vormen.

We hebben ervaren dat ook het tijdig kenbaar maken van de aanwezigheid van Velduilen bij de plaatselijke landbouwers soms een hulp kan zijn bij het vinden van nesten. Door hun alertheid tijdens de werkzaamheden op het veld kunnen ze belangrijke aanwijzingen geven over mogelijk nestlocaties, zo bleek dit jaar in Lampernisse.

Ook akkergebieden met potenties

Door Devos *et al.* (2016) werd gewezen op het grote belang van historisch permanente graslanden als foerageer- en broedhabitat voor de Velduilen. Dit jaar bleek voor het eerst dat ook grootschalige akkergebieden zoals De Moeren potentieel hebben voor broedvogels zoals de Velduil. Dat deze soort net daar tot broeden kwam is niet toevallig.

De Moeren zijn immers één van de geselecteerde gebieden waarin de voorbije jaren heel wat beheerovereenkomsten voor akkervogels met landbouwers gesloten werden in uitvoering van het Vlaams soortbeschermingsplan 'Grauwe Kiekendief' (Vandegehuchte 2015). In het gebied werd door de Vlaamse Landmaatschappij o.a. het concept van de 'vogelakkers' geïntroduceerd, in navolging van de aanpak in de Groningse akkerbouwgebieden (Jardin 2018). In die vogelakkers worden luzernestroken afgewisseld met stroken die bestaan uit grassen, granen en kruiden. Door een aangepast en gefaseerd maai-beheer vormen dergelijke akkers een ideaal biotoop voor (veld) muizen die op hun beurt als stapelvoedsel fungeren voor roofvogels (Vandewaerde 2018). In Groningen bleek reeds eerder dat dit concept niet alleen een gunstig effect heeft op de vestiging van broedende Grauwe Kiekendieven maar ook van Velduilen (Wiersma *et al.* 2014). Naast de vogelakkers ligt er in De Moeren ook een gans netwerk aan akkervogelvriendelijke maatregelen bestaande uit beheerovereenkomsten 'voedselgewas' en 'gemengde grasstroken'. Het was in zo'n gemengde grasstrook dat voor het eerst een nest van Velduilen werd gevonden. Ook in enkele grootschalige akkergebieden in Vlaams-Brabant lijken vergelijkbare maatregelen een positief effect te hebben op de aanwezigheid van Velduilen, met zelfs meerdere broedpogingen in 2018 en 2019 tot gevolg (meded. F. Verdonck). Deze ontwikkeling betekent alvast een flinke opsteker voor de lopende akkervogelprojecten in Vlaanderen en krijgt hopelijk een vervolg in de komende jaren.

Dankwoord

We danken alle betrokken landbouwers en het Agentschap Natuur en Bos voor hun medewerking aan de nestbeschermingsacties, evenals alle vrijwilligers die mee hielpen met het observeren van de broedvogels.

Koen Devos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Havenlaan 88 bus 73, B-1000 Brussel (koen.devos@inbo.be)

Dieter Coelembier, Vlaamse Landmaatschappij, Velodroomstraat 28, B-8200 Brugge (dieter.coelembier@vlm.be)

Wim Debruyne, Vuilpanstraat 9, B-8840 Staden

Wim Bovens, Natuurwerkgroep De Kerkuil, p/a De Blankaart, Iepersesteenweg 56, B-8600 Diksmuide

Referenties

- Devos K., W. Debruyne, D. Coelembier & K. Degraeve 2016. Uitzonderlijk hoog aantal broedende Velduilen in de westelijke Vlaamse Kustpolders in 2014. *Natuur.oriolus* 82: 1-13.
- Hardey J., H. Crick, C. Wernham, H. Riley, B. Etheridge & D. Thompson 2013. *Raptors: A Field Guide For Surveys And Monitoring*. Third Edition. TSO (The Stationery Office).
- Israel M. & A. Reinhard 2017. Detecting nests of lapwing birds with the aid of a small unmanned aerial vehicle with thermal camera 2017. *Proceedings International Conference on Unmanned Aircraft Systems (ICUAS)*: 1199-1207.
- Jardin S. 2018. Van voedselvogelgewas tot vogelakker: beheerovereenkomsten in de praktijk. *Natuur.oriolus* 84: 96-100.
- Vandegehuchte M., G. Van Hoydonck, K. Goemaere, I. Lewylle, J. Lambrechts & O. Heylen 2015. *Soortenbeschermingsprogramma voor de grauwe kiekendief*. Agentschap voor Natuur en Bos.
- Vandewaerde H. 2018. Plan Kiekendief: nieuw momentum voor akkervogelbescherming in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 84: 101-106.
- Wiersma P., H.J. Ottens, M.W. Kuiper, A. E. Schlaich, R.H.G. Klaassen, O. Vlaanderen, M. Postma & B.J. Koks 2014. *Analyse effectiviteit van het akkervogelbeheer in provincie Groningen*. Rapport Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.

Webreferenties

Webref 1: <https://www.sovon.nl/nl/actueel/broedinvasie-velduilen>

Webref 2: <https://www.natuurpunt.be/nieuws/2019-topjaar-voor-veldmuizen-en-daardoor-ook-voor-uilen-20190802>

Samenvatting – Summary – Résumé

In 2019 werden in de Vlaamse westelijke Kustpolders in totaal 13 territoria van Velduil vastgesteld, verdeeld over het Komgrondegebied van Lampernisse (11) en De Moeren bij Adinkerke (2). In totaal konden zes nesten gelokaliseerd worden waarvan er vier succesvol waren. Vier nesten bevonden zich in hooilanden, twee in ingezaaide akkerranden. Telkens werden de nodige beschermingsmaatregelen genomen om het verlies van nesten en jongen door oogst- en maaiactiviteiten te voorkomen.

Dit is de tweede keer in zes jaar dat een uitzonderlijke influx van broedende Velduilen plaatsvindt in Vlaanderen. In beide gevallen kan deze gerelateerd worden aan een hoog voedselaanbod. Zowel 2014 als 2019 waren immers piekjaren voor Veldmuizen. Voor het eerst werd ook een geslaagd broedgeval genoteerd in een groot-schalig akkerbouwgebied waar de soort lijkt te profiteren van tal van akkervogelmaatregelen die de voorbije jaren werden gerealiseerd.

2019 again top year for breeding Short-eared Owls on the Flemish west coast

In 2019 13 territories of Short-eared Owls *Asio flammeus* were established in the Flemish western coastal polders, divided over the Lampernisse (11) and De Moeren near Adinkerke (2). A total of six nests could be located of which four were successful. Four nests were in hay fields, two in flowery field margins on arable land. Each time the necessary protection measures were taken to prevent the loss of nests and young by harvesting and mowing activities.

This is the second time in six years that an exceptional influx of breeding Short-eared Owls has taken place in Flanders. In both cases this could be related to a high food supply. After all, both 2014 and 2019 were peak years for Common Vole. For the first time, a successful breeding event was also noted in a large-scale arable area where the species appears to benefit from numerous measures for farmland birds implemented in recent years.

2019, une autre année excellente pour la reproduction du Hibou des marais sur la côte occidentale en Flandre

*En 2019, au total 13 territoires de Hibou des marais *Asio flammeus* ont été notés dans les polders côtiers en Flandre occidentale, répartis sur les terres alluviales de Lampernisse (11) et des Moeren près d'Adinkerke (2). Six couvées ont pu être localisées, dont quatre ont réussi. Quatre nids se trouvaient dans des champs de fauche, deux dans des champs ensemencés. Chaque fois, les mesures de protection nécessaires ont été prises pour éviter la perte de nids et de jeunes lors des activités de récolte et de fauchage.*

C'est la deuxième fois en six ans qu'un afflux exceptionnel de Hiboux des marais reproducteurs a lieu en Flandre. Dans les deux cas, le phénomène peut être lié à une offre alimentaire abondante. Après tout, 2014 et 2019 ont été des années de pointe pour le Campagnol des champs. Pour la première fois, une reproduction réussie a également été constatée dans une vaste zone de culture arable où l'espèce semble bénéficier des nombreuses mesures pour les oiseaux des champs, mises en œuvre ces dernières années.

natuurpunt

EXCLUSIEF BIJ NORDIC

Noorderlichtreis

Speciaal voor leden van Natuurpunt

Vanaf **€ 2.395** pp Reisperiode: 08.01 tot 19.01.20

WAAROM DEZE REIS?...

- Met lezingen aan boord door **Dirk Draulans**
- Hurtigruten** zeereis Bergen – Kirkenes – Bergen
- De **mooiste zeereis ter wereld** langs de Noorse kust
- Rechtstreekse vlucht** vanuit Brussel
- Zeer grote kans op **noorderlicht**

ALLE INFO OP **WWW.NORDIC.BE/NATUURPUNT**

HURTIGRUTEN

LONDERZEEL
Steenhuffeldorp 14,
1840 Londerzeel
Tel: 052 55 52 54
Mail: info@nordic.be

MELLE
Brusselsesteenweg 153/A001,
9090 Melle
Tel: 093 98 28 78
Mail: info@nordic.be

NORDIC
De Scandinaviëspecialist

